

Ismeretlen unitárius verselő a XVII. évszázban.

Dr. Szádeczky Lajos a Magyar Történelmi Emlékek mult évfolyamában igen becses irodalomtörténeti emlékeket tesz közzé. Br. Apor Péternek, a *Metamorphosis Transsylvaniae* hirneves szerzőjének eddig ismeretlen és kiadatlan verses műveit, leveleit közli két vaskos kötetben. Az Apor-család altorjai levéltárában fedezte föl. Ugyanott talált egy ismeretlen szerzőjű, de azért igen becses és rendkívül érdekes pasquillust is az erdélyi három, illetőleg négy nemzetről és négy bevett vallásról. Olyan fajta korrajzoló költemény, mint az Apor verses *Metamorphosis*a, de mintha valamivel még elevenebb és szókimondóbb volna. Az erdélyi fejedelemség utolsó nemzedékének valamelyik előkelő tollforgatója írta 1674. táján (a mint a közlő kideríti), valószínűleg valamelyik *unitárius főúr*, mert hite, szava, meggyőződése, sőt politikai fölfogása is erős unitáriusra vall. Jó volna kideríteni a nem kis tehetségű verselő nevét: új levél füződneék vele hitvallásunknak dicsőségben nem szegény koszorújába. Nem lesz nehéz nyomra akadni, mert a költemény tele van személyi vonatkozásokkal; magáról is szól egy helyt az író, de bizonyára csak megtévesztésül: „Hogy ha méltóságom megengedte volna, mely tudományt valltok (unitáriusok), „azt követtem volna“.

Az elég gördülékenyen folyó vers becses kortörténeti rajz a XVII. század második felének politikai, társadalmi, nemzeti-ségi és felekezeti állapotáról. Leplezetlen őszinteséggel tárja föl a magyarság hibáit: gögösségét, kevélységét, bolond bátorságát, trágár beszédjét, törvényt nem tisztelő, istenre nem néző vad erőszakosságát, paraszt nyomorgatását s egyoldalú igazságszolgáltatását. Szilaj haraggal s kegyetlen gúnynyal ront neki az Erdélybe betolakodó magyar jövevényeknek, kik az erdélyi czipón híztak meg s mégis mindig magukkal vannak eltelve. Erdélyt az ő gonosz példaadásuk veszíti el.

Szánva-szánja a „nyavalyás“ székelyt sovány földjeért, nagy nyomorúságáért s lassankénti szolgaságra jutásáért. Megvetéssel szól a „Dacusok fatytyának“ álnokságáról, Istentől elfajult sok latorságáról s csupán csak a százszok szelid emberiségére, takarékoságára, szorgalmára és egyetértésére van dicséret és elismerő szava.

Aztán a religiókra tér át szomorú sohajtással:

„Az igaz tudományt, jaj, s lelkem suhajtja
Szemem könnyhullástól magát nem óhatja,
A mit érzek, nyelvem mind ki nem mondhatja.“

Bibliás argumentumokkal s a gúny és elmésség kiélezett fegyverével harczol a pápisták hármassága, képimádása, misézése, vakságba merült tudatlansága s hashízaló papjai ellen. A lutheranusokra kevés szava van, csak szánja a két kulacsos Mártont, hogy ma is „a pápa lova fülit tartja“. Annál metszőbb gúnynyal ostromozza azonban a reformátusok szófacsaró „úgy nem úgy“ okoskodó vakoskodását s keserűségét sehogy sem tudja elfojtani, ha Calvin papjainak telhetetlenségére s jezsuita köntösére gondol.

Az unitáriusokra írt rész álljon itt egész terjedelmében:

Ad Unitarios.

Nyomorú hazánkban mennyi vallás vagyon,
Te neked is neved recepták közt vagyon,
Sidó vallás, török, görög, oláh vagyon,
Egynek sines rontója, csak teneked vagyon.

Talám te feszítéd meg az Jesus Christust,
Avagy nem követted amaz igaz virtust,
Vagy Anthiocussal nem öttél disznóhúst,
Hogy minden nyakadra tekerten teker gúst.

Mit cselekedtél, hogy ily gyűlölségben vagy,
Ellened virrognak az prae s az post hadnagy,
Váradiaknak is haragjok reád nagy,
Oh Uram könyörülj s ismét örömet adgy.

Hogyha méltóságom megengedte volna,
Mely tudományt valltok, azt követtem volna,
Szerettem értelmében is vettem volna,
Jobbágyimban de ellocsogattam volna.

Közelebb senki sincs, mint te szentíráshoz,
Bár Luther se járna közel a pápához,
Calvinus se nyúlna a lova farkához,
Közelgetnének az Christus hajójához.

A mely hajót Christus kormányoz és evez,
Isten után, bátor érje sebes szélvész,
Fúrják, lyuggassák, hogy vitzől legyen nehéz,
De soha nem merül, vízben el nem is vész.

Örülj azon igen, mert Christus tanitya,
Szidalmat s üldözést, szenvedőknek mondgya,
Boldogok vattok tii, jutalmát megadgya
Tü szenvedésteknek én Attyám, kiáltya.

Hijon bár ez világ tatárnak, töröknek,
Nevedet nevezze hitetlen cserkesznek,
Mondgyon hittől szakadt álnok eretneknek,
Itéljen bár téged erejére tűznek :

Szenvedd el, mert Christus jövendölt felöller,
Hogy ez világ gyűlöl, üldöz, kerget téged,
Mindaddig, míg földön világodat éled,
Hogy az más életnek koronáját végyed.

Maga is ez földön éhezett s szenvedett,
Szidalmazás után igen megveretett,
Tövis korona is fejére tétetett,
Szenvedés után vett gyönyörű életet.

Hogy Pál is Christusról kezdett emlékezni,
Gyűlötségben kezdte ez világnak lenni,
Ez világiaktól kezdte ítéltetni,
Tüzzel-vassal mindenfelől kergettetni.

Azért kérek téged, légy hű mindhalálíg,
Imperterritus légy mind az keresztfáig,
Üldözést s gyalázást szenvedgy bátran addig,
Mig bejutsz Christusnak fényes sátoráig.

Igy elszenedvén mindent, ha hűséges lész,
Tyrammusok s világ ellen ha victor lész :
Isten templomában egy erős oszlop lész,
Elrejtett mamával menyben örökké élsz.

PÁLFI MÁRTON.

I m a.

(Id. Ábrányi Kornél ravatalánál.)

A mi segedelmünk és vigasztaltatásunk jöjjön a kegyelem Istenétől. Ámen.

Mindenható Isten, mennyei édes Atyánk! kitől élet, áldás és világosság sugárzik alá földi gyermekeidre, — bánatos szívvvel, megrendült kebellet álljuk körül e gyászos ravatalt, melyen a te kiszendett szolgáltnak hült tetemei nyugosznak.

A mulandóság és enyészet örök törvénye előtt borongó lelkünk meghajol; de szent fájdalmában méla búval kérdi majd te tőled, Atyánk! majd meg önmagától: Hát csak így suhan el mindnyájunk élete, mint a tovatűnő árnyék, s „elhangzik, miként a pásztoroknak éneke!“

És te megnyugtatód kétség, bú-gond között hánykédő lelkünket. Igéd, a te szent beszéded által értésünkre adod, hogy a halál csak álom, melyből örökéletre, halhatatlanságra ébredünk. Értésünkre adod, hogy a csapás súlya alatt a szenvedő lélek, a kesergő szív, meg nem törik, s ha könnypatakja drága gyönyeit elsírhatá, csak annál nemesebb, tisztultabb és szentebb s kiérdemelni vágyik áldásaidnak özönét. Értésünkre adod, hogy a koporsó zordon éjjele gyászleplebe nem takarja többé megboldogult tesvérünk drága szellemét, mely az örök világosság honába költözött.

Szent igédből tudjuk, hogy te az életnek, áldásnak és világosságnak Istene vagy.

S im e vallomással ajkainkon, mondunk hálát neked, szent Isten, mennyei édes Atyánk, hogy a te lelkednek kegyeltjét 80 s egynehány évvel ezelőtt életre szólítottad s megajándékoztad őt a test és lélek, ész és szív erőinek és kincseinek gazdagságával. Módot és alkalmat nyújtottál neki arra, hogy mindezeket a szülői otthon édes melege mellett, s ifjúkori barátai és vezérei, rokon keblek és lángelmék társaságában a te dícsőségedre és embertársai javára kifejtse. Te vezérelted őt nagyratörő útján, midőn nemes lelkének